

Kadın Başbakan Tansu Çiller Döneminde Kadına Politikası: Temel Yasalar Üzerinden Bir Değerlendirme

Received/Geliş: 06/07/2017
Accepted/Kabul: 22/11/2017

Yasemin MAMUR IŞIKÇI*
Hayriye ŞENGÜN **

Öz

Dünyada İnsan haklarının ve sosyal demokrasinin gelişmesi kadın haklarına verilen önem ile doğrudan ilişkili bir durumdur. Bu açıdan bakıldığında kadın hakları ile ilgili sorunların çözümüne yönelik çabalara yönelmek hükümetler açısından kaçınılmaz bir görevdir. Genel olarak, kadınların siyasal alanda etkin bir şekilde temsillerinin sağlanması bu yöndeki çabaların artacağı yönünde bir umut uyandırmaktadır. Ancak kadınların aktif siyaset alanında göstermiş oldukları eğilimler bazen de bu yöndeki umutları boşa çıkarmaktadır. Bu araştırmada söz konusu bu durum Türkiye'nin şimdiye kadar ki tek kadın başbakanı unvanını taşıyan Tansu Çiller örneğinde döneminde çıkarılan temel yasalar üzerinden açıklanmıştır. Araştırma, literatüre dayalı araştırmalar bağlamında tarihsel ve betimsel yöntemler kullanılarak yapılandırılmıştır. Araştırma ülkenin tek başbakan konumundaki bir liderin kadın politikalarına bakış açısını ortaya koyması ve kadın haklarına yönelik politika başarısızlıklarını kadın siyasetçilerin politika yapma tarzı ile ilişkilendirmesi bakımından önem taşımaktadır

Anahtar kelimeler: Kadın hakları, Tansu Çiller, yasal düzenlemeler, Siyasi yaşam

* Yrd. Doç. Dr. Giresun Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü

** Yrd. Doç. Dr. Bayburt Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Kamu Yönetimi Bölümü

Female Prime Minister Tansu Çiller's Policy on Women: An Assessment Based on Basic Laws

Abstract

The development of human rights and social democracy in the world is directly related to the importance given to women's right, s. From this point of view, it is an inevitable task for governments to tackle the struggle to solve the problems of women's right, s. In general, the provision of women's representation in the political arena effectively proves the hope that these efforts will increase. However, women's tendencies in active politics sometimes dismiss prospects in this direction. In this research, this situation is explained by the basic laws issued during the period of Tansu Çiller, which is the only woman prime minister of Turkey until now. The research is structured using historical and descriptive methods in the context of literature based research. It is important for the research country to set a single prime minister's point of view on women's policies as well as to link policy failures for women's rights with the politics of women politicians

Keywords: Women's Rights, Tansu Çiller, Legal Regulations, Political Life

Giriş

İnsan haklarının gelişim seyrinde kadın hakları ayrı bir kategoriye oluşturmamakla birlikte geleneksel olarak pek fazla önemsenmemiştir. Kadın hakları ancak 20. yüzyılın yarısından sonra gelişmeye başlamıştır. Bu dönemden itibaren, özellikle uluslararası alanda bu konuda bir hareketlenme olmuştur. Kadın haklarının uluslararası gelişiminde, 1975 (Mexico City), 1980 (Kopenhag), 1985 (Nairobi), 1995 (Pekin) yıllarında gerçekleştirilen Dünya Kadın Konferansları önemli rol oynamıştır. Dünya Kadın Konferansları dışında Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nca özel oturumlar da yapılmıştır. Ayrıca, 1993 yılında toplanan Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Konferansı'nda, kadının insan hakları konusu ele alınmış ve kadın haklarının insan hakları çerçevesinde düşünülmesi gerektiğine dikkat çekilmiştir (Dinçkol, 2005, s. 101-102).

Türkiye'de ise kadının insan hakları ihlallerinin hâlâ son derece yaygın olması dikkate çekmektedir. Bu durumun en büyük nedeni de ataerkil toplumsal yapıdır. Bu yapıyı Berktaş şöyle açıklamaktadır, s. *“Türk kültürü, erkek egemenliğini meşrulaştıran, ataerkil değerleri yücelten ve kadınları “kendi yerlerinde” tutan cinsel işbölümünü sorgulamasız benimseyen bir kültürdür ve kolayca tahmin edilebileceği gibi “kadınların yeri”, kadınların kendileri tarafından belirlenmiş değildir”* (Berktaş, 1994, s. 19, akt. Gedik, 2004, s. 209). Başka bir ifadeyle, kadınların, hangi alanlarda, ne ölçüde ve nasıl var olabilecekleri bu ataerkil kültür gereğince erkekler tarafından belirlenmektedir.

Bugün bütün dünyada, İnsan haklarının ve demokrasinin gelişmesinin kadının siyaset sahnesinde etkin bir şekilde yer almasına bağlı olduğu yönünde bir anlayış gelişmiştir. Türkiye'de de Cumhuriyetin kuruluşu ile birlikte kadınlar yasal olarak siyasal haklarına kavuşmuşlardır. Ne var ki, yasalarla tanınan hakların uygulamaya geçirilmesi erkek egemen anlayış çerçevesinde yeniden sınırlandırılmaktadır. Nitekim içinde Türkiye'nin de bulunduğu gelişmekte olan ülkelerde kadının siyasal yaşamda nasıl ve ne kadar var olabileceği de yine erkekler tarafından belirlenmektedir. Bu kültürde kadın, erkek egemen anlayışın ortaya koyduğu kurallara uyduğu ölçüde oyunda yer alabilmektedir. Bu kurallar ise kadını siyasi alanda kalabilmek için iki türlü davranmaya zorlamaktadır; Kadınlar, ya bu alandaki erkek hegemonyasını kabul ederek erkek siyasetçilerin uğraşmak istemedikleri ve önemsemedikleri işlerde onların işlerini kolaylaştırıp başarılarını artırmak suretiyle faaliyet göstermektedirler. Ya da, birinci yola göre daha az tercih edilse de kadınlar, kadın kimliklerini siyasetçi kimliklerinin arkasına saklayarak erkek gibi politika yapmayı da tercih edebilmekte ve bu durumda kadın sorunları ile pek ilgilenmemektedirler. Kadınların aktif politika alanında göstermiş oldukları bu

davranışlar ise kadın sorunlarının çözümü ve kadın haklarının gelişimi açısından büyük önem taşımaktadır.

Kadınların siyasal alanda etkin bir şekilde yer alması kadınlarla ilgili, ekonomik ve toplumsal alanda gözlemlenen dengesizliklerin giderilmesi açısından umut verici olabilir. Bu çalışmada, kadın bir siyasal lider, aynı zamanda Türkiye'nin Cumhuriyet tarihinin tek kadın başbakanı olarak Tansu Çiller'in kadın haklarına yönelik ilgisi ve bakış açısı dönemindeki yasal düzenlemeler üzerinden belirlenmeye çalışılmıştır. Araştırma ülkenin tek başbakan konumundaki bir liderin kadın politikalarına bakış açısını ortaya koyması ayrıca da, kadın haklarına yönelik politika başarısızlıklarını kadın siyasetçilerin politika yapma tarzı ile ilişkilendirmesi bakımından önem taşımaktadır. Literatüre dayalı araştırmalar bağlamında bu çalışmada tarihsel ve betimsel yöntemler kullanıldığı bu araştırma konu ile ilgili değerlendirmelerde bulunmak üzere üç bölüm üzerine yapılandırılmıştır. Birinci bölümde Türkiye'de kadın haklarının gelişimi ve Türk kadının siyasal hayata girme süreci açıklanmıştır. İkinci bölümde Tansu Çiller'in hayat hikâyesi ve siyasi yaşamı anlatılmıştır. Son bölümde ise Tansu Çiller'in kadın politikalarına olan bakış açısı dönemindeki yasal düzenlemeler üzerinden analiz edilmiştir.

Literatür tarandığında araştırmanın konusu ile doğrudan ilgili bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bununla birlikte, Altındal (2009), Deniz (2007) ve Çakır (2013)'ın yapmış oldukları çalışmalar kadınların aktif siyaset içindeki davranışlarını açıklamaları açısından önem taşımaktadır. Demirkürek (2011), Cizre (2008) ve Bildirici (1998)'nin yapmış oldukları çalışmalar ise bu araştırmanın konusu olan Tansu Çiller'in politik hayatta sergilemiş olduğu siyasetçi kimliğini ortaya koyması açısından önem taşımaktadır.

Türkiye'de Kadın Haklarının Tarihsel Gelişimi

Türkiye'deki kadın hareketinin gelişim süreci Cumhuriyet Dönemi öncesinde monarşiden demokrasiye geçiş sürecinde II. Meşrutiyet döneminde başlamıştır. Geleneksel temeller üzerinde kurulu Osmanlı Devleti'nin modernleşmesinde öncülük edecek yapısal değişimlerin gündeme geldiği bu dönemde; Osmanlı siyasal yapısı, farklılaşma, merkezileşme, laikleşme, özgürleşme sürecine girmiştir. Osmanlı kadınının konumu, modernleşmeye paralel olarak değişmeye başlamıştır (Çakır 2013 , s.59). Bu dönemde kadınlar çeşitli kadın dernekleri kurarak ve kadın dergileri çıkararak hemcinslerini eğitmeye çalışmışlar aynı zamanda seslerini iktidara duyurma mücadelesi vermişlerdir.

Bu çabaların sonucu olarak bu dönemde öncelikle, 1847 yılında kız ve erkek çocuklara eşit miras hakkı tanıyan İrade-i Seniyye yayımlanmıştır. 1858 Arazi Kanunnamesinde mirasın kız ve erkek çocuklar arasında eşit olarak paylaşılacağı hükme bağlanmış ve böylece kadınlar

ilk kez miras yoluyla mülkiyet hakkı kazanmıştır. (Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü web sayfasından akt. Gökçimen, 2008, s. 11) Tanzimat'tan sonra çok sınırlı biçimde de olsa, kadınların eğitim ve çalışma yaşamına girmesine yönelik bazı adımlar atılmıştır. 1869'da Kız Sanat Okulu (İnas Sanayi Mektebi), 1870'de Kız Öğretmen Okulu (Dar-ül Muallimat) açılmış ve böylece ve kız çocuklarının ilk ve ortaokul (iptidai ve rüştiye) eğitimi görmeleri mümkün olmuştur (Kurnaz, 1992, s.39-51).

Kadınların hak arayışları, İkinci Meşrutiyet'in Temmuz 1908'de ilanından sonra daha da artmıştır. Bu döneme kadar olan kadın hareketinin öncüleri ve sözcüleri genellikle erkekler olmuştur (Turan, 1995, s.239-240). Ancak bundan sonra ki süreçte kadınlar bizzat kendileri hak arayışlarına girmişler ve örgütlenmişlerdir. Öyle ki bu dönemde, kadınların, çıkardıkları dergi ve gazeteler çoğalmış; kadınlar pek çok dernekte faaliyet göstermiş, eğitim olanaklarından daha fazla yararlanmaya başlamış, hatta siyasal partilerde faal olmuşlardır. (Tekeli, 1982a, s. 198).

“Türk kadınının toplumdaki konumunu ve rolünü belirleyen en önemli dönem ise 1919-1923 yılları arasında Mustafa Kemal önderliğindeki Kurtuluş Savaşı yıllarında yaşanmıştır. Kadın açısından bakıldığında, bu savaşa “Kadının Kurtuluş Savaşı” adı da verilebilir” (Doğramacı, 2009, s.152). Kadınlar kurdukları cemiyetlerle; mitingler ile ve bildirimler yayınlamak işgalleri kınamışlardır savaş sırasında hem cephe gerisinde hem de cephede ön saflarda savaşmışlardır.

Bu dönemde önemli bir gelişme 1926 tarihinde İsviçre Medeni Kanunu'nu temel alan 743 sayılı Türk Medeni Kanunu'nun kabul edilmesidir. Yeni Medeni Kanun, kadınıla erkeği yasa önünde eşit tutuyor, çok eşliliği ve vekâletle evlenmeyi yasaklıyor, evlenme yaşı olarak kızların 18 yaşını bitirmesini şart koşuyordu. Boşanma, velayet ve miras konularında kadınlara erkeklerle eşit haklar tanımıştı.

1934 yılında kadınlara seçme ve seçilme hakkının tanınmasından sonra 1980'lere kadar kadın hakları konusunda kayda değer bir gelişme yaşanmamıştır. Bu durumun ortaya çıkmasında Türk siyasi hayatını sekteye uğratan iki darbe döneminin etkisi büyüktür. Bu alandaki esas canlanma 2000'li yıllardan sonra olmuştur. 01 Ocak 2002 tarihinde yürürlüğe giren yeni 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu ile 1926'dan 2001 yılına kadar hiç değiştirilmeden gelen 743 sayılı Türk Medeni Kanunu (TMK)'nda kadın lehine değişiklikler yapılmıştır. Yeni Medeni Yasanın yürürlüğe girmesi ile resmi nikâh olmadan dini nikâh yapılması yasaklanmış, erkeğin aile reisliğine son verilmiş, boşanma durumunda evlilik süresince edinilen malların ortak paylaşılacağı karara bağlanmış ve bu kanuna dayanarak Aile Mahkemeleri 2003 yılında kurulmaya başlanmıştır. 2004 yılında kabul edilen Yeni Türk Ceza Kanunu'na göre evlilik içi tecavüz ve cinsel saldırı açıkça suç olarak tanımlanmış ve tecavüze uğrayan genç kızların tecavüzcüsü ile evlenmesi halinde tecavüz edenin cezadan kurtarılmasına yol açan düzenleme

kaldırılmış, töre cinayetlerine de ağırlaştırılmış müebbet cezası getirilmiştir. 2003 yılında 4857 sayılı İş Kanunu'nda bazı değişiklikler yapılarak kadınların çalışma hayatına katılımını arttıracak düzenlemeler de getirilmiştir.

Söz konusu bu değişiklikler, Avrupa Birliği Müktesebatına uyum amacıyla yapılmıştır. 1999 Helsinki Zirvesinde Türkiye'ye adaylık statüsü verilmesinden sonra, Avrupa Birliğine tam üyelik için temel şart olan Kopenhag Siyasi Kriterlerini karşılamak üzere Türkiye büyük bir reform süreci içine girmiştir. Bu kapsamda Türkiye'de çeşitli anayasal, yasal ve idari düzenlemeler yapılmıştır (Kuyaksil, 2009, s. 347). Ne var ki kadın hakları alanında sağlanan bu kazanımlar 1991 yılında kurulan Kadın ve Aileden Sorumlu Devlet Bakanlığının 08.06.2011 tarihinde yayınlanan kararname ile bakanlar kurulu listesinden çıkartılarak, yerine "Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı" kurulması ile bir nebze geri alınmıştır.

Türkiye'de Kadının Siyasal Yaşama Katılma Süreci

Batıda kadınlar ilk olarak oy hakkını–dünyada ilk kez- ABD'de Wyoming eyaletinde 1890 yılında elde etmişlerdir. Ardından 1893'te Yeni Zelanda'da kadınlara oy hakkı verilmiş, bu durum Batı toplumlarına örnek oluşturmuştur (Kışlalı, 1994). Ne var ki bu hakkın politika yaşamda uygulanması ve yaygınlaşması 30 yıl sonra ancak kadınların vermiş oldukları mücadeleler sonrasında gerçekleşmiştir. Tekeli (1982b) Türkiye de kadınların batılı kadınların yürüttüğü eşit haklar mücadelesine benzer bir mücadele sürdürmemiş, sorunların çözümünü yöneticilerden beklemiş olduklarını ifade etmektedir.

Siyasal haklar konusunda ilk gelişme, 3 Nisan 1930'da kabul edilen Belediye Kanunuyla gerçekleşmiştir. Bu kanunla, kadınlara belediye seçimlerinde oy kullanma ve seçilme hakkı tanınmıştır. Kadınlar bu tarihten kısa süre sonra 26 Ekim 1933'te, 1924 tarihli Köy Kanunu'nun 20. ve 25. maddelerinde yapılan değişiklikle muhtar ve ihtiyar meclisi seçimlerinde, oy kullanma ve seçilme hakkını kazanmışlardır (Yüceer,2008, s.141). 5 Aralık 1934'te ise Türk kadınına seçme ve seçilme hakkı tanınmıştır.

İlk olarak seçme ve seçilme hakkını kullandıkları 8 Şubat 1935 yılında yapılan seçime; kadınlar, hem seçmen hem de aday olarak büyük ilgi göstermişlerdir. Özellikle büyük şehirlerde katılım % 80'lere ulaşmış ve oy kullanan kadınların oranı, % 48'i bulmuştur. Bu durum, hem demokratik katılım hem de kadınların siyasal haklarına sahip çıktığını gösteren önemli bir gelişmedir (Yüceer,2008, s.146).1935 yılı seçimlerinde ise, 18 kadın meclise girmiştir. Kadınların seçilme hakkını kazanmasında Atatürk'ün çok emeği vardır. Ne yazık ki O'nun ölümünden sonra meclise girebilen kadın sayısı gittikçe düşmüştür. Gerçekten, 1939'da 15'e, 1943'de16' ya, 1946' da 9'a, 1950' de 3'e, 1954' de 4'e, 1957'de 8'e düşen bu sayılar, 1961 Kurucu Meclisinde 4, 1962 Cumhuriyet Senatosu ve Millet Meclisinde toplam 5, 1964' de 6, 1965' de 8, 1969' da 5, 1973'de 6, 1977' de 4 olarak düşük seviyesini devam ettirmiştir. 1990'lı

yıllarda biraz yükselen bu rakamlar 1995' de 13, 1999' da 25, 2002' de 24, 2007'de 50 olmuştur (Demir, 2008, s. 13-14). Bununla birlikte özellikle 2007 ve 2011 seçimlerinde kadının mecliste temsili açısından istatistiksel olarak ciddi bir artış olmuştur (bkz. Tablo 1).

Tablo1: Türkiye’de Kadın Milletvekili Oranları

Sıra No	Seçim Yılı	Parlamentodaki Milletvekili Sayısı	Kadın Milletvekili Sayısı	Toplam İçindeki Kadın Milletvekili Oranı %
1	1935	395	18	4.6
2	1939	400	15	3.8
3	1943	435	16	3.7
4	1946	455	9	2.0
5	1950	487	3	0.6
6	1954	535	4	0.7
7	1957	610	7	1.1
8	1961	450	3	0.7
9	1965	450	8	1.8
10	1969	450	5	1.1
11	1973	450	6	1.3
12	1983	400	12	3.0
13	1987	450	6	1.3
14	1991	450	8	1.8
15	1995	550	13	2.4
16	1999	550	22	4.0
17	2002	550	24	4.4
18	2007	550	50	9.1
19	2011	550	79	14.4

Kaynak, s. (Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, 2012, s. 30)

Bununla birlikte, meclisteki kadın erkek oranına ve dünyada kadının parlamentolarda temsil oranlarına bakıldığında, 2007 ve 2011 seçimlerinde yaşanan bu artışın tek başına yeterli gelişme olmadığı görülecektir. Birleşmiş Milletler ve Parlamentolar Arası Birlik’in ‘Ulusal Parlamentolarda Kadın Temsil Oranları’ çalışmasında Türkiye, kadın temsil oranları bakımından dünya sıralamasında 193 ülke arasında 133. sırada yer almaktadır (bkz. Tablo 2).

Tablo 2: Ulusal Parlamentolarda Kadın Temsil Oranı Dünya Sıralaması (2012)

Ülke	Seçim Yılı	Sandalye	Kadın Milletvekili	Kadınların Meclisteki Oranı
1. Ruanda	2013	80	49	61.3%
Bolivya	2014	130	69	53.1%
Küba	2013	612	299	48.9%
İzlanda	2016	63	30	47.6%
Nikaragua	2016	92	42	45.7%
İsveç	2014	349	152	43.6%
Senegal	2012	150	64	42.7%
Meksika	2015	500	213	42.6%
Finlandiya	2015	200	84	42.0%
Türkiye	2015	549	80	14.6%

Kaynak,: IPU İstatistikleri [http, s.//www.ipu.org/wmn-e/classif.htm](http://www.ipu.org/wmn-e/classif.htm) (Mayıs, 2017)

12 Mart 1971 Silahlı Kuvvetler muhtırasının ardından 19 Mart'ta Nihat Erim'in kurduğu 33. Hükümette ilk kadın bakan Türkan Akyol görev almıştır. 1990'lardan itibaren kadın bakanların sayıları artarken 1996'da dört kadın bakana ulaşılmıştır. Ne yazık ki, "Türkiye'de diğer ülkelerden farklı olarak, erkek söylemi ile seçilen kadınlar daha üst mevkilere gelme imkânı bulmuşlardır. Yalnızca sosyal hizmet, kadın hakları, sağlık gibi ev içi rollerin uzantısı bakanlıklarla sınırlandırmadıkları, ekonomi, çalışma, iç işleri, dış işleri gibi sorumluluklar aldıkları görülmüştür"(Deniz, 2007, s. 6)

Tansu Çiller'in Yaşamı ve Başbakanlık Dönemi

Tansu Pembe Çiller, Gazeteci Hüseyin Necati Çiller ile Muazzez Çiller'in tek çocuğu olarak, 24 Mayıs 1943 günü İstanbul'da dünyaya gelmiş ancak doğum kaydı 23 Ekim 1943 olarak gerçekleşmiştir. Bu tarih daha sonra, Tansu Çiller'in babası Hüseyin Necati'nin Bilecik Valiliği sırasında 23 Ekim 1944 olarak değiştirilmiştir (Bildirici, 1998, s. 48-49).

Ortaöğrenimini Arnavutköy Kız Koleji'nde tamamlayan Çiller, Boğaziçi Üniversitesi'nde Ekonomi Bölümü'nü bitirmiştir. Doktorasını Connecticut Üniversitesi'nde veren Çiller, Yale Üniversitesi'nde de doktora sonrası çalışmalarını devam ettirmiştir. 1978 yılında doçent, 1983 yılında profesör olan Tansu Çiller, Boğaziçi Üniversitesi ve çeşitli üniversitelerde görev yapmıştır. 1990 yılı Kasım ayında Doğru Yol Partisi'nde politikaya giren Çiller, pek fazla siyasi tecrübesi olmamasına rağmen, doğrudan partinin liderliğine yükselmiştir

(Cizre, 2008,, s. 227). Çiller, 1993–2002 yılları arasında Doğru Yol Partisi genel başkanlığı, 1996–1997 yılları arasında Başbakan yardımcılığı ve Dışişleri Bakanlığı, 1993–1996 yılları arasında da Başbakanlık görevini sürdürmüştür.

25 Haziran 1993'ten, 6 Mart 1996 tarihine kadar 50,51 ve 52. Cumhuriyet hükümetlerinde başbakanlık yapan Çiller, Türkiye Cumhuriyeti tarihindeki ilk ve tek kadın başbakandır. Tansu Çiller'in başbakanlığı döneminde Türk siyasi hayatına damgasını vuran birçok önemli olay yaşanmıştır. Çiller, hükümetin başına geçtikten çok kısa bir zaman sonra 2 Temmuz 1993'de Sivas, 6 Temmuz 1993'de ise Başbağlar katliamları olmuştur. Çiller, bu katliamlarda yaşananlara ilgisiz kalmakla eleştirilmiştir.¹ Döneminde yaşanan mali krizi aşmak için aldığı 5 Nisan Kararları ile Çiller'e olan tepkiler arttırmıştır. Nitekim Tansu Çiller'in imza attığı 5 Nisan Kararları kapsamında TL'de yüzde 51 oranla Cumhuriyet tarihinin 3. en büyük devalüasyonunu gerçekleştirildi. 5 Nisan Kararları ile birlikte uygulanan ekonomik tedbirler özellikle ücretli çalışanlar ve çiftçi kesimine ağır bir darbe vurmuştur. Bu nedenle 5 Nisan istikrar programı birçoklarına göre başarı getirmemiştir. Tansu Çiller, başbakanlığı döneminde 1995 Mart ayında imzaladığı, 1 Ocak 1996 tarihinde yürürlüğe giren Türkiye-Avrupa Birliği Gümrük Birliği Antlaşması ile de başarısı çok tartışılan bir siyasetçi oldu. Avrupa Birliği'ne tam üyelik süreci tamamlanmayan ve karar mekanizmalarında yer almayan Türkiye'nin, gümrük duvarlarını indirmesini ön gören bu anlaşma birçok çevre tarafından başarısız bulunmuştur. Çiller, iki yıldan fazla yaptığı başbakanlık döneminde iktidarı için gerekli takdiri toplayamamış ve 1995 genel seçimlerinde partisine %8 oy kaybettirmiştir. Hiçbir partinin hükümeti kurmak için yeterli milletvekili sayısına ulaşamadığı bu seçimlerde Refah Partisi birinci olarak çıkmıştır. Bu sürecin sonunda, Necmettin Erbakan'ın başbakanlığında 28 Haziran 1996'da RP-DYP koalisyonu şeklinde kurulan 54. Hükümette, DYP Genel Başkanı Tansu Çiller, Başbakan Yardımcısı ve Dışişleri Bakanı olarak görev almıştır.

Bu dönemde, 3 Kasım 1996'da Balıkesir'in Susurluk ilçesi yakınlarında yaşanan trafik kazasında aynı araç içinde bulunan ve hayatını kaybedenlerin kimliği, kimi devlet kurumlarının ve kamu görevlilerinin yasadışı gruplarla ve çeşitli suçlar nedeniyle kanunen aranmakta olan kimi isimlerle işbirliği yaptığını ortaya çıkarmıştır. Dönemin İçişleri Bakanı Mehmet

¹Turgut Özal'ın ölümünden sonra Cumhurbaşkanı seçilen Süleyman Demirel'in yerine DYP Genel Başkanı seçilen ve Başbakan olan Tansu Çiller görevi devralalı henüz bir hafta olmuştu. Çiller'in Madımak Otel'i'nde yaşananların ardından söylediği sözler ise siyasi tarihin hafızasına yazıldı; "Çok şükür, otel dışındaki halkımız bir zarar görmemiştir." (Arslan, 2 Temmuz 2015)

Ağar, kazadan çok kısa bir süre sonra istifa etmiştir. Çiller, 26 Kasım 1996 tarihinde yapılan DYP Meclis Grubu konuşmasında kazayla ilgili olarak *"Bu millet uğruna, ülke uğruna, devlet uğruna kurşun atan da yiyen de her zaman bizim için saygıyla anılır. Onlar şerefli dirler..."* yorumunu yapmıştır (Milliyet, 27 Kasım 1996). Ne var ki Çiller'in savunması halk tabanında karşılık bulmadı. Kazanın ortaya çıkardığı hukuk dışı ilişkilere halk "Sürekli Aydınlık İçin Bir Dakika Karanlık Eylemleri" ile tepki göstermiştir.

RP-DYP Koalisyonu kurulmasının ardından bu dönemde yaşanan irticai faaliyetler dolayısıyla 28 Şubat 1997 tarihinde düzenlenen Milli Güvenlik Kurulu (MGK) toplantısında yanına işçi ve işveren sendikalarını da alan Türk Silahlı Kuvvetleri'nin baskısı ile devlet aygıtı içinde yapılanan İslamcı hareketlerin temizlenmesine yönelik kararlar alınmıştır. Laiklik vurgusunun yapıldığı bu toplantı üzerine Necmettin Erbakan 18 Haziran 1997'de Başbakanlık görevinden istifa etmiştir. Ne var ki Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel, hükümet kurma görevini, teamüllerin dışında olarak, o sırada TBMM'nin çoğunluğuna sahip olan DYP lideri Tansu Çiller yerine ANAP Genel Başkanı Mesut Yılmaz'a vermiştir. Çiller, 3 Kasım 2002'de yapılan erken genel seçimlere kadar siyaset sahnesinde ana muhalefet lideri olarak kalmıştır. Bu seçimlerde DYP'nin seçim barajını aşamaması üzerine başkanlık görevinden istifa ederek siyasi kariyerine veda etmiştir.

Tansu Çiller'in Kadın Hakları ve Temel Yasalardaki Düzenlemelere İlişkin Yaklaşımı

Siyasette bir kadın başbakanın olması bu bağlamda önemlidir. Örtlek ve Tekelioğlu (2013, s.280-284) kadının her düzeyde yönetime faal katılımının kalkınma ve çağdaşlık hedeflerine ulaşmak için önemli olduğunu belirtmekle birlikte, kadınların siyasal temsilcisi olmak için sadece kadın olmanın yetmeyeceğini, çünkü siyasal alanda hak mücadelesinde bulunan kadınların biyolojik varlıklar olmayıp politik hakları için uğraşan politik bir grup olduklarını vurgulamaktadır. Yenilmez (2016) ise kadınların siyasal hayatta güçlenme sürecinin yalnızca güçsüz olmalarının nedenlerini anlamakla olmayacağını aynı zamanda baskıcı unsurları nasıl yenebileceklerini düşünmeleri ile gerçekleşeceğini ifade etmektedir.

Siyasete yeni soluk getireceği, farklı bir bakış açısını gerçekleştireceği beklentisi ile iktidar koltuğuna oturan Tansu Çiller, lideri olduğu Doğruyol Partisinin ideolojik temellerinden bağımsız davranmayı seçmemiş, muhafazakâr ideolojinin kadına bakışının tersi kararlar almamıştır. Tansu Çiller, yeni sağ'ın liberal politikalarının yaşam alanındaki engelleri kaldırmak üzere getirilen siyasetçi kimliği ile neo-liberal siyasi gündemin bir parçası olarak aile yanlısı siyaset ve 'ahlak' siyasetini (Hoggart, 2005, s. 257-258) her zamanki gibi, ön plana çıkardığını söylemek yanlış olmayacaktır.

Dünyanın genelinde olduğu gibi Türkiye’de de kadınlar uzun yıllar boyunca siyaset sahnesinin temel aktörü olarak görülmemişlerdir. Özellikle 20. yüzyılda “insan haklarına” yönelik eşitlikçi söylemlerin artmasına paralel olarak kadının siyasal hakları konusunda ilerleme kaydedilmiştir. Böyle olmakla birlikte bu ilerleme kadının siyaset alanında temsili düzeyinde çok fazla bir yansıma bulmamıştır. Nitekim Türkiye’nin de içinde bulunduğu gelişmekte olan ülkelerde kadın, ancak kadınsı yaradılış özelliklerinden vazgeçerek ya da erkek siyasetçilerin yardımcılığını kabul ederek siyasal hayata tutunabilmektedir.

Böylece her şeye rağmen siyaset sahnesinden çekilmek istemeyen kadınlar, ya erkek siyasetçilerin ilgilenmedikleri alanlarda onların başarılarını artırmak için çalışarak onlara eklenmekte ya da kadın kimliklerini parti kimliklerinin arkasına gizleyerek oyunu erkeklerin koyduğu kurallara göre oynamaktadırlar. Böylesi bir durumda ise kadın sorunlarını görmezden gelmeyi ve bu sorunlara yönelik politika üretmemeyi tercih etmektedirler. Altındal (2009), Tansu Çiller’in politik yaşamında bu yönde sergilemiş olduğu tutumu da şu ifadelerle açıklamaktadır;

“Bu yapının sorgulanması sırasında; kadınların, ya bu alanı erkek alanı olarak kabul ederek dışında kaldıkları, ya da kadın konusuna gereken önemi vermeksizin ‘erkek gibi’ siyaset yaptıkları ortaya çıkmaktadır. Türkiye özelinde Tansu Çiller’i ikinci tarz siyasete en çarpıcı örnek olarak vermek yanlış olmayacaktır. Oysa Çiller, başbakan olana dek ‘analar, bacılar’ gibi popülist söylemleriyle en büyük oy tabanını kadınlar üzerinden elde etmiştir. Buna rağmen diğer pek çok erkek siyasetçi gibi milletvekilliği, bakanlığı ve hatta Türkiye Cumhuriyeti tarihinin ilk kadın başbakanı olması zamanında bile kadınların lehine proje ve politikalara imza atmadığı bilinen bir gerçektir. Bu bakımdan Çiller’in, ‘kadın sorun’una karşı duyarsız tavırları onu, siyaset yapma tarzı olarak ‘kadınlara yönelik olumlu adımlar atması beklenen kadın profili’nden uzaklaştırmış ve beraberindeki dönemlerde kadın seçmenler tarafından arka sıralara itilmesine yol açmıştır”(Altındal, 2009, s. 363)

Çiller, gerek söylemleri gerekse, erkek lider doğasına atfedilen “kararlılık, sertlik, katılık” gibi özellikleri devşirip, sergileyerek geleneksel kadın imajından uzaklaşmaya çalışırken, aynı zamanda “ana, baci” rolünde “kadınsılığını” gerektiği zamanlarda ve gerektiği yerlerde kullanmaktan geri kalmamıştır (Demirkürek,2011, s.149).

Ne var ki kadın ve kadınlığa yönelik ilgisi de ancak kadınlığın toplumsal meşruiyet ve hoşgörüsünü sağlamış değerleri çerçevesinde ve sadece söylem düzeyinde kalmaktadır. Aşağıda açıklanan ve Çiller döneminde yapılan yasal düzenlemeler bu çıkarıma temel oluşturmaktadır.

Çiller Hükümetlerinin Hükümet Programlarında Kadın Sorunlarına Yaklaşımı

Tansu Çiller'in, siyasi yaşamı ve Doğru yol Partisi genel başkanlığına giden yolun açılmasında ilk ivme 1991 yılı seçimlerinde İstanbul milletvekili seçilmesiyle başlamıştır. Milletvekili olarak meclise giren Çiller, Sosyal Demokrat Halkçı Parti ile kurulan Süleyman Demirel'in başbakanlığındaki koalisyon hükümetinde ekonomiden sorumlu devlet bakanı olarak görev almıştır.

1993 ve 1995 yılları arasında görev yapan I. Çiller Hükümeti, DYP ve SHP'den oluşan bir koalisyon hükümeti olarak kurulmuştur. Bakanlar kurulunda bir önceki hükümette olduğu gibi üç kadın bakan yer almıştır. Bunlar; Başbakan Tansu Çiller ve devlet bakanları Türkan Akyol ile Aysel Baykal. 1930'lu yıllardan günümüze, kadınların siyasal hayatta seçme ve seçilme hakkının tanımı içinde olmalarına karşın, bu hakkın kullanımında kadınların varlık göstermelerinin önünde hep erkek egemen anlayışın varlığını hissettirmiştir. Kadın Başbakanın yönettiği bir iktidarın, hükümet programına ilişkin kadınların beklentisinin yüksek olması olağan bir durumdur.

I. Çiller hükümetinin programında kadınların eğitimi, işgücüne ve karar mekanizmalarına katılımı, mesleki eğitimi gibi farklı alanlara değinilmesi ve tüm bu alanlara yönelik politikaların geliştirileceğinin söylenmesiyle, kendisinden önceki hükümet programlarından ayrılmaktadır. İngiltere'de Thatcher dönemi gibi Tansu Çiller dönemi de ekonominin piyasalaşmasını ve toplumun da bu piyasa ilişkileri çerçevesinde örgütlenmesini öngörmektedir. Her ne kadar neo-liberal politikalar toplumun diğer katmanları gibi kadını da bir araç olarak görse de Çiller neo-liberal politikaların uzantısı olan piyasa ekonomisini yaşama geçirmek istemiş, bunu bile koalisyon ortağının direnci nedeniyle gerçekleştirememiştir.

Tansu Çillerin en büyük vaatleri kadınlardır. Hükümet programında bütün kadınların sosyal güvenceye sahip kılınacağını vaat etmekte, ayrıca, ev kadınlarına iş ve işsizlik sigortası getireceğini söylemektedir. Kadının ev ve aile yaşamı içerisindeki konumuna yönelik düzenleme önerileri, kadının çalışma yaşamına ve sosyal yaşama aktif katılımını değil, geleneksel rollerinden kopmadan görünürlüğünü arttırmaya yönelik olduğu, programın içeriğinden anlaşılmaktadır. 1991 yılı seçim propagandasında, ev kadınları için «beceri kazandırma», «meslek öğrenme», «kendi evlerinde iş sahibi olma» gibi yeni bir söylemin kullanılması geleneksel role uygun bir program olduğunu ortaya koymaktadır. 1995-1996 yılları arasında altı ay süreyle görevde kalan DYP-CHP koalisyon hükümetinde Çiller başbakan, Işıl

Saygın Çevre Bakanındır. Hükümette iki kadının bulunduğu bu dönemde kadınlara yönelik tek hedef “Kadın Girişimci Kredileri”nin devlet tarafından desteklenmeye devam edilmesidir.

Kadın girişimciliğinin desteklenmesi ise başı başına kadın sorunlarına yönelik bir hedef değil, daha çok kaynağını uluslar arası konjektürden alan kalkınma stratejisinin bir amacıdır. Bu anlayış, Türkiye’de de özellikle 1990’lı yıllardan sonra yansıma bulmuştur. Bu amacı gerçekleştirmek için birçok uluslararası kuruluştan hibe ve kredi kabul edilmeye başlanmıştır. 1993 yılında Halk Bankası tarafından, kadın girişimciliğini sağlamak için, kadınlara özel, düşük faizli kredi verilmesi bu uygulamanın bir örneğidir.

Tansu Çiller’in Başbakanlığı döneminde kadınlar açısından önemli bir gelişme olarak, 1980 ihtilali sonrası kadınlara kapanan siyasal partilerde aktivite gerçekleştirme hakkının sağlanması sayılabilir. Siyasal partilerde kadın kolları oluşturma özgürlüğü, 1995 yılında yapılan düzenlemeyle, yeniden anayasal bir hak olarak tanınmıştır. Kadın oylarına dayanan bir siyasal söylemin böyle bir düzenlemeyi yapması beklenen bir durumdur. Ancak hükümet programında vaat edilenlerin gerçekleşme oranına ilişkin sonuçlar bu beklentiyi karşılamamıştır.

Başbakan Tansu Çiller tarafından 30 Haziran 1993 Günü Türkiye Büyük Millet Meclisinde Okunan 51. Hükümet Programı’nda;

“Kadınların eğitim düzeylerinin yükseltilmesi ve mesleki eğitim imkânlarından daha fazla yararlanmak suretiyle tarım dışı sektörlerde istihdamlarının yaygınlaştırılması, özellikle uygulanacak teşvik politikaları aracılığıyla kadınlarımızın kendi iş yerlerine sahip olma imkânları geliştirilecektir. Kadın işgücünün ekonomiye katkısı sağlanacak ve kadınların karar mekanizmalarına daha etkin katılabilmeleri için yeni politikalar gerçekleştirilecektir.”
(www.tbmm.gov.tr)

denilmektedir.

50. Hükümet Programında; «Toplumun en küçük ünitesi ve demokrasinin en küçük birimi olan aile değişen ve gelişen bir dünyada, bu değişikliklerden en çok etkilenen bir kurum olarak, devletin özenle koruması gereken bir konumdadır» denilmektedir. Bu amaçla, aile yapısının gösterdiği değişimi, bu değişimden doğan sorunları, bunlara getirilecek çözüm yollarını saptamaya yönelik gerekli araştırmaların en kısa sürede sonuçlandırılacağı vurgulanmaktadır. Korunmaya muhtaç çocukların aile ortamı içinde yetiştirilmesine özel önem verilecek ve evlat edindirmenin yasal işlemleri biraz daha kolaylaştırılacağı ifade edilmektedir.

Seçim propaganda sürecinde sıkça vurgulanan «kadın girişimcileri» destekleme programı çerçevesinde; 1993 yılında Halk Bankası’nca kadınları girişimciliğe özendirme amacıyla kadınlara özel, düşük faizli kredi uygulaması başlatılması kadınların girişimcilikte

destekleyici olsa da daha çok aile içi etkinliklerle ve geleneksel rolleriyle ilgili işlerde talep yoğunlaşmaktadır. Kadınların girişimci olma isteklerinin altında yatan nedenler; iş yaşamında şirket hiyerarşisinde daha üst kademelere çıkmalarını engelleyen, cinsiyetleri nedeniyle sorumlu pozisyonlara gelmelerini engelleyen “cam tavan” etkisi nedeniyle yükselme olanaklarının kalmaması, birçok şeyi göze alarak potansiyellerini ortaya koyma, kendilerini gerçekleştirmek ve başarılarını kanıtlamak için kendi işletmelerini kurma ve geliştirme çabaları ile hükümetler tarafından kadınların yerel ekonomiyi kalkındırmada önemli bir aktör olarak görülmesi politikasıdır (Soysal, s. 2010, s. 91). Çiller hükümeti de bu potansiyelden yararlanarak siyasal rant elde etmiştir. Seçimleri kaybetmesinde bu vaatlerin yeterince gerçekleştirilememesi etkili olmuştur.

Tansu Çiller Hükümeti’nin kadınlarla ilgili başka bir uygulaması 1994 Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü bünyesinde kurulan ve şiddete uğrayan kadınlara hukuki ve psikolojik danışmanlık, girişimcilik ve el emeğinin değerlendirilmesi konularında hizmet veren Bilgi Başvuru Bankası’nın kurulması olmuştur. Burada kadının şiddete karşı korunması önemli olmasına karşın, bu yaklaşımın kadına yönelik şiddetin azalmasında olumlu etkisi olduğu konusu tartışmalıdır. Bunun yanında, 5 Nisan 1994 Dünya Bankası ve Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti arasında imzalanan İkras Anlaşması ile İstihdam ve Eğitim Projesi’nin alt bileşenlerinden “Kadın İstihdamının Geliştirilmesi Projesi” de (KİG) dönemin önemli sayılabilecek bir uygulamasıdır. Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü’nce yürütülen Proje kapsamında on altı araştırma projesi gerçekleştirilerek on üç tanesi kitap haline getirilmiştir.

Çiller Hükümetlerinin Temel Bazı Yasalarda Kadına Yönelik Yaptığı Düzenlemeler

Kadınların toplumsal yaşamda erkeklerle eşit haklara sahip olmadığı, uygulamada ise koşulların daha kötü olduğu bilinmektedir. Toplumun gelişmesinin kadınların bu yeterli olmayan koşullarının iyileştirilmesinden geçtiği hükümet programlarında, yıllık planlarda vurgulansa da bunlar karşılığını bulamıştır. Büyük umut beslenen Tansu Çiller’in başbakanlığı, yasalar özelinde bakıldığında beklentileri boşa çıkardığının somut kanıtlarıdır. Kadının sosyal yaşamdaki konumunu ve statüsünü iyileştirici düzenlemelerle ilgili olarak bazı temel yasalar aşağıda tartışılmıştır.

a. Medeni Kanun (4721 sayılı Kanun)’ da Kadına Yönelik Düzenlemeler

1926 yılında ileri bir anlayışla İsviçre Medeni Kanunu’ndan yararlanılarak hazırlanan 743 sayılı Medeni Kanun dönemine göre ilerici nitelik taşısa da, dünyadaki ve Türkiye’deki

kadınların talepleri doğrultusunda iyileştirilmesi gerekirdi. Kadının çalışmasını kocanın iznine bağlayan (743/159 md.), kadının soyadı seçimi, kocanın ailenin bütçesine katılımı vb. maddeler Kanun'un erkeğe kadına göre üstünlük veren bir yaklaşım içinde olduğunu göstermektedir. Çiller Hükümetlerinin görevde olduğu süre içerisinde Türk Medeni Kanununda kadınlar lehine yapılan bir düzenlemeye rastlanmamaktadır.

Medeni Kanun'da Türkiye'de kadın haklarının geldiği düzeyin yetersizliği bu beklentiyi daha da önemli hale getirmiştir. Ancak kadın hakları mücadeleleri sadece feminist ideoloji kısılcasına sıkıştırılarak geçiştirilmeye çalışılmıştır. Kadın hakları, ekonomik üretkenlik zemininde ve neo- liberal ekonomi politikalarının işgücü ihtiyacının giderilmesi için bir araç olarak değerlendirilmiştir. Kadın hakları söylemi ekonomik yaşama “insan onurunu” esas alan bir anlayış şeklinde yansımamıştır. Bunda Muhafazakâr tabana sahip bir partiden gelen kadın başbakanının kadın kimliği ile mücadele etmemesinin etkisi olmuştur.

2001 yılının sonuna kadar yürürlükte kalan Türk Medeni Kanunu (743 sayılı Kanun) kadınlar lehine sayılabilecek değişikliklere uğramasında kadınların son elli yıldır süren çabalarının yanısıra Avrupa Birliği'ne uyum politikaları da etkili olmuştur. Kadın hareketinin yoğun çalışmaları sonucunda en önemli ilerleme, kadınları çok ilgilendiren “Aile Hukuku” bölümünde olmuştur. 2011 yılında yürürlüğe giren 4721 sayılı Kanun'da “kadının aile içindeki hak ve görevlerini kocasına göre tanımlayan ve kadını aile içinde yasal olarak kocaya tabi konumda tutan bir anlayış yerini, “aileye ve kadının ailedeki rolüne yeni bir yaklaşım getiren ve aileyi kadın ile erkek arasında eşitlik temeline dayalı bir ortaklık olarak tanımlayan anlayışa bırakmıştır” (www.kadinininsanhaklari.org). Ne yazık ki tüm bu gelişmeler bir “kadın” başbakan döneminde olmamıştır.

b. Siyasi Partiler Kanunu'nda Kadına Yönelik Düzenlemeler

“Patemen'a göre tarih boyunca pek çok ülkede siyasal yaşam kadınları dışlamıştır. Kadınların siyasete katılımı bütün dünyada toplumsal cinsiyet eşitliğinin en önemli göstergelerinden biri durumundadır. Sosyal, kültürel ve siyasal gelişmeler her ne kadar kadınlar açısından değişim getirdiyse de, bu gelişmeler nadiren kadınların gerçekten siyasal güce sahip olmaları ile sonuçlandığı görülmektedir. Kadınların temsili demokrasiye katkıları, hem ekonomide (üretim açısından) hem de aile içinde (yeniden üretim) oynadıkları ikili rolleri açısından erkeklerden daha önemli olmasına karşın, her türden siyasal süreçteki temsil edilmeleri tümüyle yetersizdir” (Yenilmez, 2016).

1983 yılında yürürlüğe giren 2820 sayılı Kanun (24.4.1983/18027 R.G.)' da kadınlara yönelik, «siyasal partilerin kadın kollarının kurulabileceğini düzenleyen 7. maddesi 1987'de

«Siyasi partilerin tüzüklerinde ayrıca kadın kolu, gençlik kolu ve benzeri yan kuruluşlarla, yabancı ülkelerde yurtdışı temsilciliği kurulması öngörülebilir.» olarak düzenlenmiştir. 1993-1996 tarihleri arasında kadınların siyasal temsilini güçlendirecek her hangi bir düzenleme yapılmamıştır.

c.Çalışma Yaşamını Düzenleyen Kanunlarda Kadına Yönelik Düzenlemeler

Kadınlar, tarihin her döneminde, içinde yaşadıkları toplumun özelliklerine göre değişen koşullarda ekonomik etkinliklerin içinde olmuşlardır (Ayaz, 1993, s. 175).Sanayi devrimiyle birlikte, ucuz emek gücü olarak, çocuklarla beraber kullanılmışlardır. Türkiye’de de daha çok aile işletmeciliği içinde başlayan kadının ekonomik yaşama katılımı, Cumhuriyetin kazanımları sayesinde, İkinci Dünya Savaşından sonra, okuma – yazma oranının da artmasıyla, her alanda görünür olmuştur. 1980’ler sonrası ekonomik ve sosyal yaşamda yaşanan gelişmelerin gereği olarak, çalışma yaşamında kadının varlığı önemli bir orana ulaşmıştır.

Çiller’in başbakanlık yaptığı Hükümetler döneminde kadının çalışma yaşamındaki konumu ve kadına yönelik pozitif ayrımcılık sayılabilecek gelişmeler bağlamında; 30 Ağustos - 8 Eylül 1995 Türkiye Pekin’de yapılan ve 189 ülkenin katıldığı Birleşmiş Milletler (BM) 4. Dünya Kadın Konferansı’na katılıp, taahhütlerin çekincesiz olarak kabul edilmesi sayılabilir (Pekin Deklarasyonu, www.tbmm.gov.tr).Kadın hakları evrensel beyannamesi olarak kabul edilebilecek, kadın erkek eşitliğinin uluslararası düzeyde temel belgesi olan bu sözleşme, kadınların siyasal kararlara katılım hakkının genel çerçevesini tanımlamakta ve eşit katılımı sağlamak için taraf devletlere özel önlemler alma zorunluluğunu getirmektedir (Gökçimen, 2008, s.31)

BM’in kadına karşı ayrımcılığın önlenmesi ve kadının durumunun geliştirilmesini sağlayıcı evrensel ölçütlerin ortaya konulduğu konferans sonuçlarının hükümet uygulamaları bağlamında, 1996 yılında Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü’nce, Konferans’ta kabul edilen eylem planı ve taahhütler çerçevesinde kamu kurum ve kuruluşları, üniversiteler, gönüllü kadın kuruluşları, siyasal partiler, sendikalar, meslek örgütleri ve basının katılımı sağlanarak ulusal eylem planı hazırlanmıştır. Bu planın uygulamada karşılığının yasal değişikliklere yeterince yansımadağı, yasal düzenlemelere ilişkin yapılan incelemede ortaya çıkmaktadır. İnceleme sonucu, Tansu Çiller Hükümetleri süresince temel çalışma yasalarında kadınlara yönelik değişikliğe rastlanmamıştır.

Hükümet çalışmaları kapsamında kadına yönelik olumlu bir düzenleme olarak, Kasım 1995 Güneydoğu Anadolu Projesi Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı tarafından bölgedeki kadınların durumunun iyileştirilmesi ve kalkınma sürecine entegre edilmesi amacıyla planlanan

“Çok Amaçlı Toplum Merkezlerinden (ÇATOM”) ilkinin Urfa’da açılması, kadının eşitsiz ilişkilerin tarafı olduğu coğrafyada, önemli bir gelişme olarak değerlendirilmiştir (www.tbmm.gov.tr).Tansu Çiller’in Başbakanlık yaptığı 50, 51 ve 52. Hükümetler döneminde, devlet memuru olarak çalışan kadının durumunu geliştirici her hangi bir düzenlemeye rastlanamamıştır. Eşlerin aynı yere atanması ile ilgili olarak Kanun’un 72. maddesinde yapılan düzenleme de 49. Hükümet döneminde yapılmıştır.

Ceza yasasında ve yerel yönetimler yasalarında yapılan düzenlemeler incelendiğinde, araştırma dönemi içerisinde kadının durumunu geliştirici, toplumsal yaşamdaki rolünü güçlendiren, halka en yakın kurum olarak yerel yönetimlerin yetki ve sorumluluklarını düzenleyen yasalarda 50. 51. ve 52. Hükümetler döneminde yapılmış bir düzenlemeye rastlanmamıştır.

Genel Değerlendirme

Çiller dönemi TBMM Hükümetleri döneminde en fazla kadın bakanların bulunduğu dönem olmuştur. Seçim dönemlerinde imgesel olarak kadın figürlerini kullanmasına karşın söylemdeki erillik ve erkek egemen siyasal kalıpları sürdürmüş olması kadın haklarına ve bunların yasalara yansımaya yaklaşımını ortaya koymuştur. Kadına yönelik kimi iyileştirici uygulamalar başlatılmış olsa da bunun kadının sosyal yaşamdaki varlığını yeterince güçlendirdiğini söylemek zordur. Türkiye Cumhuriyeti tarihinde kadınların siyasete katılmaları, karar alma mekanizmalarında yer almaları sorunluysen, Tansu Çiller’in Başbakan olması kadınlar adına bir umutlanma vesilesi olmuştur. Ancak, her siyasi görüşten kadının olumlu beklenti ile yaklaştığı Tansu Çiller’in başbakanlığı, bu kesimlerin beklentilerini karşılamamıştır.

Toplumun yarısını oluşturan bir kesimin toplumun diğer kesimiyle eşit kabul edilebilmesi doğrultusunda mücadele kadınların hep gündemini oluşturmuştur. Kadın başbakanın yöneticiliğinde kadın haklarının geliştirilmesi beklentisi oluşmuş ancak, muhafazakâr tabanın oylarını kaybetmemek adına, eril kimliği tercih eden bir kadın yönetici ile böyle bir ilerlemenin gerçekleştirilemeyeceği açıktır. Tansu Çiller’in başbakanlığı, kadın sorunlarının çözümünde, kadınların siyasete katılma mücadelesinde, toplumsal yaşama ve iş yaşamına katılımda beklenen karşılığı bulamamıştır.

Kadınların siyasal yaşama katılmalarının erkek egemen toplumda ve erkeksi görünen siyasal arenada ancak kadın kotası uygulanarak yaşama geçirilmesi olanaklı olarak görülmektedir. Kota uygulayan siyasi partilerin bu yaklaşımını sürdürülebilir ve siyasal yaşamda kadının mücadelesini destekleyici kalıcı bir uygulama haline dönüştürülmesi, bunun da siyasi partilerin inisiyatiflerine değil, Siyasal Partiler Yasasının içeriğine eklenmesi gerekmektedir.

Bugün hemen hemen her gün bir kadının cinayete kurban gittiği Türkiye’de, kadının siyasal yaşamda etkin ve güçlü olmasının önemi bir kez daha ortaya çıkmaktadır. Oysa ki kadının siyasal yaşamdaki mücadelesi sadece liderlerin iyi niyetine veya bu konudaki yaklaşımlarına bırakılmaktadır. Oysa ki toplumun diğer yarısını oluşturan kadınların da ülkenin geleceği hakkında karar alma süreçlerine katılması ve bu konuda söz söyleme haklarının olması çağdaş bir yaşamın gereğidir. Nitekim son dönemde parti liderliği için siyasal yaşamda yeni bir yaklaşım sergilemek isteyen liderin nasıl bir erkeksi yıldırma politikaları ile karşı karşıya kaldığı ve erkeklerin dilinden konuşmak zorunda bırakıldığı görülmektedir. Gerek toplum yaşamında gerekse siyasal yaşamda kadının varlığını destekleyecek davranışlar her aşamadaki eğitimlerde yer almalı ve toplum, kadının siyasetteki görünürlüğüne alıştırılmalıdır.

Kaynakça

- Ayaz, N. (1993). “Türkiye’de Çalışan Kadınların Sorunlarına Yönelik Bir İnceleme (Tekstil İşkolundan Örnekler),” *D.E.Ü. İ. İ.B.F. Dergisi*, 8(1), 175-191
- Altındal, Y. (2009). Erkeksi Siyasetin ‘Erk’siz Dublörleri. *Balıkesir Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 12 (21), 351-367.
- Arslan, R. (2 Temmuz 2015). Sivas 1993: Madımak Otelinde ne oldu? http://www.bbc.com/turkce/haberler/2015/07/150702_sivas_1993, Erişim Tarihi: 03.11.2016
- Bildirici, F. (1998). *Maskeli Leydi/ Tekmili Birden Tansu Çiller*. Ankara, s. Ümit Yayıncılık.
- Cizre, Ü. (2008). Tansu Çiller. *Türkiye’de Liderler ve Demokrasi*. içinde İstanbul, s. Kitap Yayınevi.
- Çakır, S. (2013). *Erkek Kulübünde Siyaset, s. Kadın Parlamentelerle Sözlü Tarih*. İstanbul, s. Versus
- Demir, F. (2008). Tarihsel Süreç İçinde Kadın Hakları. *TÜHİS İş Hukuku ve İktisat Dergisi*, 21 (4), 8-24.
- Demirkürek, İ. (2011). *1980 Sonrası Değişimin Işığında Kadın ve Liderlik Olgusu, s. Tansu Çiller Örneği*. Ankara, s. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Anabilim Dalı Gazetecilik Bölümü.
- Deniz, Ş. (2007). Kadın Parlamentelerin Bakış Açısıyla Türkiye’de Kadınların Siyasal Hayattaki Temsili. *Balıkesir Üniversitesi Akademik Fener Dergisi*, 7
- Diñçkol, B. (2005). Kadın Erkek Eşitliği İçin Pozitif Ayrımcılık. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* (8), 101-117.
- Doğramacı, E. (2009). *Cumhuriyet Döneminde Kadın Haklarının Gelişmesi, Türkiye’de Kadın Hakları, Sorunları ve Çözüm Yolları*. İstanbul, s. Yedi Tepe Üniversitesi Atatürk Araştırma Merkezi.
- Gedik, E. (2004). Toplumsal Cinsiyeti Ana Akımlaştırmanın Türkiye’de Kadın Hareketi Üzerine Etkisi ve Toplumsal Cinsiyet Adaleti Kavramı. *Akademik Hassasiyetler*, 209-228.
- Gökçimen, S. (2008). Ülkemizde Kadınların Siyasal Hayata Katılım Mücadelesi. *Yasama*, 1-59.
- HYPERLINK "https://www.tbmm.gov.tr/yayinlar/hukümetler/hukümetler_cilt_1.pdf" https://www.tbmm.gov.tr/yayinlar/hukümetler/hukümetler_cilt_1.pdf (Erişim Tarihi, s. 03.03.2017
- HYPERLINK "http://www.thegazeteler.com/yazarlar/fehmi_koru.html" www.thegazeteler.com/yazarlar/fehmi_koru.html
- <http://www.kadinininsanhaklari.org/kadinin-insan-haklari/yasalardaki-haklarimiz/medeni-haklar-ve-medeni-kanun/>(Erişim Tarihi: 04.03.2017)
- IPU İstatistikleri HYPERLINK "<http://www.ipu.org/wmn-e/classif.htm>" \h <http://www.ipu.org/wmn-e/classif.htm> (Mayıs 2017)
- Kadın Konferansı Pekin Deklarasyonu, HYPERLINK "<https://www.tbmm.gov.tr/komiyon/kefe/docs/pekin.pdf>" <https://www.tbmm.gov.tr/komiyon/kefe/docs/pekin.pdf>. (Erişim Tarihi: 03.03.2017)
- Kışlalı, A. T. (1994). Ulusal Egemenlik ve Siyasette Kadın. N. Arat içinde, *Türkiye’de Kadın*. İstanbul, s. Say.
- Kurnaz, Ş. (1992). *Cumhuriyet Öncesinde Türk Kadını(1839-1923)*. İstanbul: MEB.
- Kuyaksıl, A. (2009). Türk Anayasalarında Kadın Hakları ve Gelişimi. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6 (11), 328-352 .
- Hoggart, L. (2005) “Neo-liberalizm, Yeni sağ ve Cinsel Siyaset”, içinde *Neo-liberalizm Muhalif Bir Secki*, Haz, s. Alfredo Saad-Filho – Deborah Johnston. İstanbul, s. Yordam Kitap.
- Milliyet Gazetesi,(27 Kasım 1996), Çiller: Abdullah Çatlı Şerefli haberi
- Örtlek, M, Tekelioğlu S. (2013), “Türkiye’de Siyaset ve Kadın”, *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, 5 (2),Issn, s. 1309-8012 (Online), ss.278-287
- Pateman,, C. (1988). *The Sexual Contract*, Stanford, Stanford University Press.
- Soysal, A. (2010). “Türkiye’de Kadın Girişimciler: Engeller ve Fırsatlar Bağlamında Bir Değerlendirme”, *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 65 (1), ss. 83-11
- T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, *Türkiye’de Kadın*”, Ankara, Ekim 2012
- Tekeli, Ş. (1982a). *Kadınlar ve Siyasal Toplumsal Hayat*. İstanbul, s. Birikim Yayınları.

- Tekeli, Ş. (1982b). Türkiye’de Kadının Siyasal Hayattaki Yeri. N. A. Unatan içinde, *Türk Toplumunda*. İstanbul, s. Ekin Yayınları ve Türk Sosyal Bilimler.
- Turan, Ş. (1995). *Türk Devrim Tarihi: Yeni Türkiye’nin Oluşumu (1923–1938)*. İstanbul, s. Bilgi Yayınları.
- Türkiye’de Kadın Haklarının Gelişimi, HYPERLINK "http, s://www.antalyakadinmuzesi.org/dosyalar/dosyalar/T%C3%BCrkiye'de%20Kadin%20Haklarinin%20Tarihse l%20Geli%C5%9Fimi.pdf" [http, s://www.antalyakadinmuzesi.org/dosyalar/dosyalar/T%C3%BCrkiye'de%20Kadin%20Haklarinin%20Tarihse l%20Geli%C5%9Fimi.pdf](http://www.antalyakadinmuzesi.org/dosyalar/dosyalar/T%C3%BCrkiye'de%20Kadin%20Haklarinin%20Tarihse l%20Geli%C5%9Fimi.pdf) (Erişim Tarihi, s. 13.03.2017)
- Yenilmez, M. İ. (2016). “Türk Siyasal Hayatında Kadınlar, s. Görünmez El’den Görünür Kimliklere”, Research Turkey Türkiye Politika ve Araştırma Merkezi, HYPERLINK "http, s://researchturkey.org/tr/from-invisible-hand-to-visible-identity-of-women-in-turkish-political-life/" http, s://researchturkey.org/tr/from-invisible-hand-to-visible-identity-of-women-in-turkish-political-life/ (Erişim Tarihi; 13.05.2017)
- Yüceer, S. (2008). Demokrasi Yolunda Önemli Bir Aşama, s. Türk Kadınına Siyasal Haklarının Tanınması. *U.Ü. Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 1 (4), 131-152.
- 4721 Sayılı Medeni Kanun, 8.12.2001 tarih ve 24607 sayılı Resmi Gazete. www. mevzuat.gov.tr (Erişim Tarihi: 23.03.2017)
- 743 Sayılı Medeni Kanun, 04.04.1926 tarih ve 339 sayılı Resmi Gazete, www. mevzuat.gov.tr (Erişim Tarihi: 23.03.2017)
- 2820 Sayılı Siyasi Partiler Kanunu, 24.04.1983 tarih ve 18027 sayılı Resmi Gazete, www. mevzuat.gov.tr (Erişim Tarihi: 23.03.2017)